

Međunarodni kongres moderne arhitekture (CIAM) i hrvatska arhitektura 20. stoljeća. Proces umrežavanja - Ernest Weissmann i Radna grupa Zagreb

---

Bjažić-Klarin, Tamara

Source / Izvornik: **Zbornik III. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, 2013, 221 - 226**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:254:874891>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-28**

Repository / Repozitorij:

[PODEST - Institute of Art History Repository](#)

Međunarodni kongres moderne arhitekture (CIAM) i hrvatska arhitektura 20. stoljeća. Proces umrežavanja – Ernest Weissmann i Radna grupa Zagreb

Međunarodni kongres moderne arhitekture (CIAM) jedan je od glavnih generatora urbanističke teorije i prakse od 1928. do 1959. godine. Radi rješavanja akutnih problema svjetskih metropola rad kongresa je do Drugoga svjetskog rata bio usredotočen na formuliranje univerzalnog modela urbane reorganizacije, tzv. Funkcionalnoga grada, čije su temeljne postavke objavljene nakon IV. kongresa 1933., a svoj općeprihvaćen oblik dobile su Le Corbusierovom Atenskom poveljom 1943. Nakon rata doktrina Funkcionalnoga grada primjenjuje se u čitavome svijetu pa tako i u Hrvatskoj. Otvoreni model izgradnje korišten u obnovi razorenih i izgradnji novih gradova postaje neupitan autoritet koji se ipak počelo preispitivati već 1950-ih godina. U Hrvatskoj proces povezivanja s CIAM-om i usvajanja ideologije Funkcionalnoga grada odvijao se u dvije etape. Prva je razdoblje uključivanja i sudjelovanja zagrebačkih arhitekata u rad CIAM-a, Ernesta Weissmanna i Radne grupe Zagreb (RGZ), nacionalne grupe za Jugoslaviju, od 1928. do 1939., dok je druga u znaku transfera ideologije kongresa u urbanističku teoriju i praksu, posebice nakon rata, u čemu je važnu ulogu imao Vladimir Antolić. Ovo izlaganje daje pregled prve etape čiji je ključni događaj bio upravo IV. kongres.

Prvi kontakt s CIAM-om ostvaren je već prilikom osnivačkoga kongresa u La Sarrazu 1928. godine. Cilj CIAM-a bio je ujediniti što veći broj istomišljenika u borbi za novu arhitekturu pa se na listi uzvanika našao i Hugo Ehrlich, poznat u inozemstvu po dovršetku vile Karma Adolfa Loosa. Ehrlich se ispričao obvezama, a na mjesto delegata za Jugoslaviju ubrzo je došao Ernest Weissmann, 1926. i 1927. povremeno angažiran upravo u Loosovu pariškom ateljeu.¹ Zaposlen od kraja 1927. kod Le Corbusiera, Weissmann je od početka bio upućen u rad CIAM-a. U kontaktu je i s organizatorom I. kongresa Gabrielom Guévrékianom i tajnikom Sigfriedom Giedionom, suradnikom na neobjavljenoj publikaciji o novoj arhitekturi namijenjenoj jugoslavenskoj javnosti.²

Usvojivši već od Loosa i Le Corbusiera temeljne postavke *novoga građenja*, Weissmann je spremno prihvatio program CIAM-a deklariran od političke ljevice predvođene Ernstom Mayom, Hannesom Meyerom i Martom Stamom – društveno odgovornu, socijalno osjetljivu i znanstveno utemeljenu arhitekturu. Zadatak arhitekta bio je izgraditi novo društvo, odnosno kvalitetnije životno okruženje za radnike koje su rat i liberalni kapitalizam osudili na bijedu *slumova*. S obzirom na opseg zadatka bila je nužna primjena racionalizacije, tipizacije, standardizacije i industrijalizacije na svim razina-

ma, od projekta do izvedbe. Krajnji je cilj bila ekonomična, tipska, prefabricirana montažna zgrada. Međutim, dok ju je većina arhitekata razmatrala upravo u području stambene izgradnje, Weissmann od 1928. razrađuje tipsku prefabriciranu zgradu namijenjenu sanatorijima i bolnicama. U prednosti novih metoda osobno se uvjerio u jesen 1929. prigodom II. kongresa CIAM-a u Frankfurtu s temom stan za egzistencijalni minimum, na kojem sudjeluje s Joseom Luisom Sertom, kolegom iz Corbusierova ateljea. Tada službeno postaje i članom CIAM-a. Rad za Le Corbusiera bio mu je dostatna preporuka, a predanost idejama CIAM-a dokazao je već u ljeto 1929. kada je u dogovoru s Giedionom pokušao osnovati jugoslavensku grupu. Zagrebački kolege nisu pokazali zanimanje, što ne čudi jer je *novoga građenje* još uvijek bilo u povojima. Vodstvo kongresa nije inzistiralo na grupi, već je tražilo relevantne podatke kako bi dobilo uvid u jugoslavenske prilike. Weissmann nije gubio entuzijazam. Vjerovao je u mlade snage, nadajući se da će za 1 do 2 godine formirati grupu. Savjesno je preuzeo i obavezu svih članova CIAM-a – projektima i stručnim tekstovima aktivno se uključio u borbu za afirmaciju *novoga građenja* u Jugoslaviji u ključnom razdoblju od 1928. do 1932.

Neposredno nakon povratka u Zagreb u studenome 1930. CIAM je u drugom planu. Weissmann ne sudjeluje na III. kongresu u Bruxellesu posvećenom racionalnom planiranju na kojem je izabran za delegata, čime je postao članom izvršnog tijela CIAM-a – Međunarodnog odbora za rješavanje problema suvremene arhitekture (CIRPAC). Ni novostečeni status, ni Giedionova kritika nisu potaknuli Weissmanna na angažman. I 1931. usredotočen je na karijeru u domovini. Ne sudjeluje ni na berlinskom zasjedanju CIRPAC-a posvećenom pripremama IV. kongresa s temom Funkcionalni grad. Giedionu i Le Corbusieru obratio se tek krajem 1931. povodom afere vezane za izgradnju Zakladne i kliničke bolnice u Zagrebu, kada mu je uskraćena izrada nacrtu iako je bio jedini na međunarodnom natječaju nagrađeni jugoslavenski arhitekt. Giedion je podršku i daljnju suradnju s CIAM-om uvjetovao osnivanjem grupe i Weissmann je bio prisiljen uključiti se u pripreme IV. kongresa, tj. s grupom izraditi opsežne analize grada po vlastitome izboru.³ Odgovornost i rizik bili su veliki. Trebalo se iskusiti za načinjene propuste i dokazati predanost idejama CIAM-a.

Pokušaj osnivanja grupe preko Udruženja jugoslavenskih inženjera i arhitekata propao je i početkom 1932. Weissmann je uspio okupiti šest mladih stručnjaka za urbanizam, socijal-

nu higijenu, konstrukcije i instalacije u Radnu grupu Zagreb – Vladimira Antolića, Viktora Hećimovića, Zvonimira Kavurića, Josipa Pičmana, Josipa Seissela i Bogdana Teodorovića. Grupa, osnovana po uzoru na Sertov GATEPAC s čijim se radom Weissmann upoznao za posjeta Barceloni 1931., brojnošću članova, postavljenim ciljevima i zadacima nadilazila je okvire uobičajenog partnerstva. Zamišljena je kao radna zajednica arhitekata koja će projektima i javnim djelovanjem doprinijeti rješavanju društvenih problema. Grupa se posvetila i izradi kongresnih materijala analizama Zagreba, čiji su glavni dio činile tri karte i izvještaj s podatcima o geološkom nastanku i klimi, povijesnom i tendencijama aktualnog razvoja grada. Na prvoj karti analizirani su stanovanje, rad i odmor – osnovne funkcionalne jedinice i njihove međusobne veze, na drugoj promet, a na trećoj odnos grada i regije.⁴

O osnivanju i radu grupe Weissmann je izvijestio CIRPAC na zasjedanju u Barceloni u ožujku 1932., što je ujedno i početak njegova dugogodišnjeg angažmana u CIAM-u. Ishod natječaja za Zakladnu i kliničku bolnicu bio je jedna od tema, a Weissmann je predstavio i knjigu *Problemi savremene arhitekture* u kojoj je objavio Deklaraciju iz La Sarraza. Deklaracija je trebala potvrditi ispravnost shvaćanja *novoga građenja* u knjizi zastupljenih arhitekata i Weissmannu priskrbiti status glavnog promotora CIAM-a u Jugoslaviji. Domaća javnost dotad gotovo i nije bila upućena ni u postojanje, a kamoli u ciljeve i rad CIAM-a. Deklaracija je prenesena i u prvom broju *Građevinskog vjesnika*, dok je u drugom upotunjena listom arhitekata pozvanih na I. kongres, među kojima je bio i Ehrlich čije je ime povezivalo i zagrebačku akademsku zajednicu s CIAM-om i njegovim programom.⁵

Zasjedanje u Barceloni bilo je i početak Weissmannova simultanog djelovanja u domovini i inozemstvu te sustavnog rada na obnavljanju lijeve političke frakcije unutar CIAM-a, marginalizirane po odlasku Maya, Meyera i Stama u SSSR 1930.⁶ Udružen sa Sertom, Weissmann nije bio zadovoljan smjerom kongresa čije su vodstvo preuzeli Le Corbusier i Giedion, ignoriranjem zahtjeva za aktivnim uključivanjem arhitekata u izgradnju novog društva. Weissmann je želio arhitekturu »na marksističkoj osnovi« koja, koristeći se suvremenim tehnologijama s minimumom uloženi sredstava, zadovoljava zadanu funkciju ne opterećujući se pitanjima stila, bio on nadahnut estetikom stroja ili povijesnim oblicima.⁷ Cilj je bio na IV. kongresu u demokratskoj raspravi usvojiti zaključak o odnosu arhitekture i društva. Ostali zadatci bili su demokratizacija CIAM-a u kojem je CIRPAC donosio sve odluke, dok su grupe provodile sve zahtjevnije zadatke i jačanje veza sa sovjetskim kolegama suočenim s, u »povijesti čovječanstva«, nepoznatim problemima.⁸ Weissmannov plan da ode u SSSR i sudjeluje u izgradnji socijalističkog društva ostao je, međutim, neostvarena želja.⁹

Društveno odgovoran i socijalno osjetljiv odnos prema zajednici u kojoj živi, Weissmann, odnosno RGZ, pokazala je tematskom cjelinom *Kuća i život* izloženom u sklopu IV. izložbe »Zemlje« u Umjetničkom paviljonu krajem 1932. Izlaganje je bilo dio kongresnih materijala s težištem na stanovanju, akutnom problemu međuraća. Riskirajući da *Kuća i život* bude ocijenjena kao komunistička propaganda, što se i

obistnilo, grupa je dokumentarističkim prikazom jaza između vila imućnih, stanova srednjeg staleža i radničkih »divljih kuća« na Trešnjevci i Trnju, u kojima je živjela četvrtina Zagrepčana, ušla u bit stambene problematike, dokazala ovisnost kvalitete stanovanja o društvenom položaju stanara. Kritički je sagledala uzroke ove pojave proučivši pritom i njezinu genezu – enorman porast gradskog stanovništva uzrokovan akumulacijom kapitala i industrije, previsoke najmnine i izostanak organiziranog djelovanja gradskih općina i države – te dala prijedloge za njezino rješavanje planском izgradnjom i primjenom novih modela kolektivnog stanovanja i građenja.¹⁰

Detaljno objašnjenje čitavog problema u ime grupe izložio je početkom 1933. Antolić u dvodijelnom predavanju *Grad i društvo*, od čega je jedan dio posvetio Zagrebu. Antolić je glavnim krivcem proglasio liberalni kapitalizam koji interes zajednice podređuje privatnom profitu sprečavajući suvremeni urbanizam u »organizaciji svih funkcija kolektivnog života«, stanovanja, rada, prometa i odmora.¹¹ Iako to nije eksplicitno izrekao, promjenu društvenog sustava, slobodno raspolaganje zemljištem i primjenu standardizacije i industrijalizacije smatrao je glavnim preduvjetom gradogradnje i *novoga građenja*. Ta stajališta bila su osnova sporne »druge verzije« Atenske povelje RGZ iznesene na IV. kongresu, usredotočenom na analizu 33 svjetska grada, među kojima je bio i Zagreb, radi donošenja rezolucije Funkcionalnoga grada. Kongres je održan na brodu Patris tijekom plovidbe od Marseillea do Pireja i natrag te u Atenu od 29. srpnja do 13. kolovoza 1933. Iako je Weissmann najavio dolazak šest članova RGZ-a, u Atenu je doputovao u pratnji Antolića i Teodorovića. Prvog dana zasjedanja CIRPAC je potvrdio prijem RGZ-a i na Weissmannov prijedlog Antolića imenovao drugim delegatom. Ostali članovi nisu pojedinačno učlanjeni.¹²

Veći dio kongresa korišten je za odmor i tek se na glavnoj skupštini održanoj 13. kolovoza u Marseilleu, neposredno prije zatvaranja raspravljalo o tri, odnosno dva prijedloga rezolucije Funkcionalnoga grada. Prijedlog engleske grupe MARS predvođene Wellsom Coatesom odbijen je jer se suprotstavio površnom tretiranju važne teme i donošenju bilo kakvog dokumenta, a vodstvo kongresa željelo je pod svaku cijenu donijeti rezoluciju. Autori drugih dvaju prijedloga bili su Le Corbusier i Weissmann, odnosno RGZ-a, podržana od Serta, Coatesa, Charlotte Perriand, Pierrea Jeannereta, Jana Bossua i drugih istomišljenika. Nezadovoljan Le Corbusierovim definiranjem novog modela izgradnje gradova ponajprije s tehničkog stajališta, ignoriranjem problematike odnosa grada i društva, ekonomske i političke uvjetovanosti prostornog planiranja, Weissmann je bio radikalniji. Zahtijevao je sagledavanje grada u širem gospodarskom i prostornom kontekstu koji diktiraju njegov razvoj i način na koji će se ostvariti postavljeni cilj – bolje životno okruženje za sve. Prema Weissmannovu mišljenju za to je bilo nužno slobodno raspolaganje zemljištem, ali i sredstvima za proizvodnju, odnosno ukidanje privatnog vlasništva i promjena političko-ekonomskih uvjeta, tj. društvenog uređenja.¹³

Nesuglasice između Weissmanna i Le Corbusiera zahtijevale su izradu kompromisne verzije. Kongres je, međutim, zaključen bez službene rezolucije što je ostavilo dovoljno manevarskog prostora za naknadne, individualne interpretacije.

cije.¹⁴ Švicarska grupa, Giedion, Werner M. Moser i Rudolf Steiger u suradnji s Alfredom Rothom, izradila je službenu verziju nazvanu *Constatations du IV Congres 1933.*, kompilaciju nekoliko dokumenata uključujući i alternativnu verziju RGZ-a.¹⁵ Odgovor na »najteže pitanje epohe« – kako regulirati slobodno raspolaganje zemljištem, a pritom zadovoljiti i individualne i društvene interese – glasilo je: u slučajevima arbitraže interes pojedinca treba podrediti interesu zajednice.¹⁶ Coates, Sert i Weissmann trebali su se zadovoljiti novostečenom reputacijom i činjenicom da su prihvaćene njihove smjernice za daljnji rad CIAM-a – provođenje teza IV. kongresa u urbanu stvarnost konkretnim projektima usklađenim s planom grada i regije.¹⁷

Ideološki sukob između dvije frakcije prisutan unutar CIAM-a od okupljanja u La Sarrazu, gdje su se May, Meyer i Stam prvi put suprotstavili Corbusierovu »buržoazijskom formalizmu« razriješen je na zasjedanju CIRPAC-a u Londonu 1934.¹⁸ Političke prilike nisu išle u korist CIAM-a i vodstvo se ogradio i od političkog izjašnjavanja i od angažmana, što je označilo i kraj socijalističko-reformističke etape. CIAM je *par excellence* stručna organizacija posvećena rješavanju problema suvremene arhitekture i urbanizma isključivo s tehničkog stajališta. Na zasjedanjima u Londonu, Amsterdamu 1935. i La Sarrazu 1936., jedinom na kojem Weissmann ne sudjeluje, glavna preokupacija CIRPAC-a bit će objavljivanje rezultata IV. i pripreme V. kongresa.¹⁹ Mladi ljevičari ustrajali su u namjeri da demokratiziraju CIAM, ali su se privremeno povukli u ilegalu.²⁰

Weissmannu je alternativna povelja osigurala članstvo u Komisiji za publiciranje materijala IV. kongresa i priliku za međunarodni angažman.²¹ U proljeće 1934. drugi put napušta Jugoslaviju i ujedno zatvara dionicu svoga djelovanja unutar CIAM-a vezanu uz RGZ, koja je razjedinjena nesuglasicama na stručnoj i ideološkoj razini nastavila samo formalno postojati, sudjelovanjem Antolića i Weissmanna u radu kongresa. Od svibnja 1934. do veljače 1935. Weissmann djeluje u Londonu, a zatim do početka 1938. u Parizu. Aktivan je u MARS-u, nacionalnoj grupi CIAM-a i glavnom promotoru *novoga građenja* u Velikoj Britaniji, i francuskoj grupi CIAM-a udružen s Perriand, Jeanneretom i Bossuom. U dogovoru s Walterom Gropiusom, Coatesom i Sertom Weissmann u Londonu radi i s Arthurom Kornom na smjernicama za planiranje gradova i regija namijenjenima pripremi materijala V. kongresa.²²

Prvi je Weissmannov zadatak u Parizu izložba u galeriji *Cahier d'Arts* kojom se željelo predstaviti ulogu i doprinos marginaliziranih grupa radu CIAM-a. Namjera je bila ojačati njihov položaj i demokratizirati proces odlučivanja. Analize Zagreba RGZ-a, dio predstavljanja rada CIAM-a na temi Funkcionalnoga grada, trebale su pokazati da je svaka anomalija u tkivu grada ujedno i anomalija društva koje u njemu živi.²³ Studija RGZ-a izložena je i na izložbi Funkcionalni grad prigodom zasjedanja CIRPAC-a u Amsterdamu. Okupljanje je pokazalo pravo stanje stvari – nazadovanje CIAM-a zbog sve nepovoljnijih političkih prilika i sve veći gubitak interesa nacionalnih grupa među kojima je bila i zagrebačka sa svega dva člana – Antolićem i Kornom nastanjenim u Zagrebu od 1935. do 1937. i eventualno Z. Kavurićem.²⁴ Zbog izbjivanja iz Zagreba, Weissmann je u Amsterdamu Antoliću

prepustio funkciju izvjestitelja za Jugoslaviju, kao i sudjelovanje na konferenciji članova CIRPAC-a iz Istočne Europe u Budimpešti 1937.

Djelujući unutar francuske grupe, Weissmann je od studenoga 1935. angažiran na izradi male publikacije IV. i priprema V. kongresa.²⁵ Nakon pobjede narodne fronte u lipnju 1936. sudjeluje i u radu Maison de la culture, okupljalištu umjetnika i intelektualaca ujedinjenih u borbi za progresivnu kulturu usklađenu sa suvremenim životom i tehnologijama, i na izradi scenarija izložbe posvećene prikazu aktualnih društvenih prilika i načina na koji ih arhitektura može promijeniti u Muzeju neograničenog rasta, naknadno preimenovanog u Muzej narodnog obrazovanja, odnosno Pavillon des Temps Nouveaux.²⁶ S Le Corbusierom, Perriand, Jeanneretom i Sertom član je Odbora za pripremu i koordinaciju V. kongresa koji donosi odluku o promjeni teme.²⁷ Umjesto regionalnom planiranju gradova, kongres održan u ljeto 1937. u Parizu posvećen je najurgentnijem problemu epohe, stanovanju i dokolici, i koncipiran u tri izlaganja – teoretskom Le Corbusiera, Sertovom o izgradnji i asanaciji gradskih četvrti i Szymona Syrkusa o ruralnim područjima.²⁸ Vrhunac Weissmannove karijere unutar CIAM-a predsjedavanje je komisijom zaduženom za Le Corbusierovo izlaganje o tehnološkim, administrativnim i zakonodavnim aspektima stanovanja i odmora. Podržan od Antolića, Korna i Stama, Weissmann je izlaganje ocijenio negativno i ustrajao na zahtjevu za sagledavanjem stanovanja i odmora u sklopu uređenja grada i sela vodeći računa o mogućnostima suvremenih tehnologija. U izvještaju komisije svoje je stavove nametnuo kao zaključke V., odnosno smjernice za rad VI. kongresa, a odustao je i od angažmana na Pavillon des Temps Nouveaux zbog izmjene izložbenog koncepta svedenog na predstavljanje Corbusierova Ville Radieuse.²⁹ Nakon V. kongresa Weissmann se privremeno povukao iz rada CIAM-a.³⁰ S djelovanjem je nastavio tek 1939. u SAD-u gdje se trajno nastanio uoči Drugoga svjetskog rata. Dosljedan svojim uvjerenjima, Weissmann je nesumnjivo jedna od moralnih vertikala CIAM-a, jedan od manje poznatih i stalno prisutnih članova koji su bili nositelji i promotori novih ideja.

Bilješke

1 ŽARKO DOMLJAN, Hugo Ehrlich, Zagreb, 1979., 28–30; DARJA RADOVIĆ MAHEČIĆ, Internacionalizacija hrvatske arhitektonske avangarde, u: *Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih*, (ur.) Darja Radović Mahečić, Zagreb, 2007., 33–53.

2 Arhiv CIAM-a, Institut für Geschichte und Theorie der Architektur, Zürich (dalje: GTA), Ernest Weissmann, pismo S. Giedionu, 1. XI. 1928., 43-K-1928-11-1:2; TAMARA BJAŽIĆ KLARIN, Radna grupa Zagreb – osnutak i javno djelovanje na hrvatskoj kulturnoj sceni, u: *Prostor*, 29 (2005.), 41–53; BURKHARDT RUKSCHCIO, RONALD SCHACHEL, Adolf Loos. La vie et l'oeuvre, Bruxelles–Liège, 1987., 330.

3 TAMARA BJAŽIĆ KLARIN (bilj. 2).

- 4
Fondation Le Corbusier, Pariz (dalje: FLC), Ernest Weissmann, pismo Le Corbusieru, 5. XI. 1931., D2-5-52; TAMARA BJAŽIĆ KLARIN (bilj. 2).
- 5
FLC, CIRPAC, Izvještaj zasjedanja u Barceloni, 1932., D2-5-40/44; GTA, Sigfried Giedion, pismo E. Weissmannu, 3. III. 1932., 42-K-1932-Giedion; TAMARA BJAŽIĆ KLARIN (bilj. 2).
- 6
GIORGIO CIUCCI, The Invention of the Modern Movement, u: *Oppositions*, 24 (1981.), 69–91.
- 7
Collegi d'Arquitectes de Catalunya, Archivo Historico, Barcelona (dalje: COAC), Ernest Weissmann, pismo J. L. Sertu, 4. IV. 1932.
- 8
ERNEST WEISSMANN, Imali smo drugu verziju povelje, u: *Arhitektura*, 189–195 (1984.–1985.), 32–37.
- 9
COAC, Ernest Weissmann, pismo J. L. Sertu, 19. X. 1932.
- 10
Državni arhiv u Zagrebu, Gradsko poglavarstvo Zagreb, Osobnik V. Antolića, Uprava policije, Izvod iz političke evidencije, 1934., kut. 3; TAMARA BJAŽIĆ KLARIN (bilj. 2).
- 11
VLADIMIR ANTOLIĆ, Grad i društvo, u: *Arhitektura*, 3–4 (1933.), 42.
- 12
FLC, CIRPAC, zasjedanje 29. VII. 1933., D2-4-86/88 i CIAM, glavne skupštine 1. (D2-6-16/17) i 13. VIII. 1933. (D2-6-18/20); GTA, Ernest Weissmann, pismo S. Giedionu, 1933., 42-K-1933-Weissmann; ERNEST WEISSMANN (bilj. 8).
- 13
Corbusier i Weissmann govore o prijedlozima Corbusiera i RGZ-a. I M. Steinmann je odbacio prijedlog MARS-a, a druga dva pripisao je Corbusieru te Weissmannu, Sertu i Coatesu. (FLC, CIAM (bilj. 12, 13. VIII. 1933.), LE CORBUSIER, Résolution du bâtiment, 1933. (D2-293/296) i pismo C. Van Eesterenu, 6. II. 1934. (D2-4-343/346), ERNEST WEISSMANN (RGZ), Nacr. rezolucije IV. CIAM-a, 1933., D2-4-290/292; MARTIN STEINMANN, Internationale Kongresse für Neues Bauen. Dokumente 1928–1939, Basel–Stuttgart, 1979., 130 i 148; ERNEST WEISSMANN (bilj. 8).
- 14
U Marseilleu je izrađena rezolucija koncipirana u 3 točke, tj. pročišćeni prijedlog R. Steigera, W. M. Mosera, C. Van Eesterena i H. i S. Syrksa iz Atene s kojim je RGZ bila suglasna budući da je zagovarao sagledavanje grada u širem kontekstu i slobodno raspolaganje zemljištem (FLC, CIAM, Sažetak kongresa u tri točke, D2-4-236; HAZU, Hrvatski muzej arhitekture, Arhiv V. Antolića (dalje: HAZU-HMA-VA), Dokument s IV. CIAM-a koncipiran u 3 točke, 1933.)
- 15
FLC, Cirkularno pismo sekretarijata CIAM-a, 7. X. 1933., D2-4-318; PIER G. GEROSA, I testi della città funzionale, dai Ciam alla Carta d'Atene (1928–1943), u: *La Carta d'Atene. Manifesto e frammento dell'urbanistica moderna*, (ur.) Paola Di Biagi, Rim, 1998., 89; Le IVe Congrès international d'architecture moderne à Athenes »La Ville Fonctionnelle«, u: *Annales Techniques*, 44–46 (1933.), 1127–1188.
- 16
FLC, Sigfried Giedion, pisma Le Corbusieru, 4. (D2-4-360) i 28. IX. 1933. (D2-4-368) i Le Corbusier, pismo S. Giedionu, 30. X. 1933., D2-4-369.
- 17
Conclusiones del IV Congreso Internacional del C.I.R.P.A.C., u: AC, 12 (1933.), 12–43.
- 18
KENNETH FRAMPTON, Le Corbusier, London, 2001., 89.
- 19
Planirane su mala populistička i velika stručna publikacija. FLC, CIRPAC, Zapisnici zasjedanja u Londonu, 1934. (D2-6-71/80), Amsterdamu, 1935. (D2-6-125/141) i La Sarrazu, 1936. (D2-6-229/245)
- 20
Bauhaus Archiv, Zbirka Gropius-Nachlass, Berlin (dalje: BA-GN), Walter Gropius, pismo S. Giedionu, 14. II. 1935., 12/505.
- 21
AEW, Protokol sastanka Komisije za rezoluciju u Parizu, 1933., 1.4.
- 22
AEW, Odjel za strance, iskaznica E. Weissmanna, 1934. – 1935. i Ernest Weissmann, pismo obitelji, 19. I. 1935., 7.2.; BA-GN, Walter Gropius, pisma S. Giedionu, 29. XII. 1934. (12/535) i E. Weissmannu, 29. III. 1935. (12/615); Royal Institute of British Architects, Archives and Drawings Collection, Zbirka G. Samuel, London, MARS, Liste članova, 1934. – 1936., 90/2.
- 23
CHRISTIAN ZERVOS, Jeunes architectes. A propos de leur exposition à la Galerie des »Cahiers d'Art«, u: *Cahiers d'Art*, 1–4 (1935.), 75–94.
- 24
BA-GN, Ernest Weissmann, pismo W. Gropiusu, 8. IV. 1935. (12/164); FLC, CIRPAC (bilj. 19, 1935.); ERIC MUMFORD, The CIAM Discourse on Urbanism, 1928–1960, London–Cambridge, 2000., 99, 100.
- 25
Weissmann je odbio naknadno ponudeno rukovođenje finalizacijom publikacije povjerene nizozemskoj grupi. FLC, Le Corbusier, pismo S. Giedionu, 6. III. 1936., D2-6-279; GTA, Ernest Weissmann, pisma S. Giedionu, 13. VI. i 11. VII. 1936., 42-K-1936-Weissmann.
- 26
Corbusierova ambicija da sudjeluje na Expo-u 1937. odredila je rad francuske grupe 1934. – 1937. (GILLES RAGOT, MATHILDE DION, Le Corbusier en France, 1997., 191–193; DANILO UDOVIČKI-SELB, Les Engagements de Charlotte Perriand pour l'exposition de 1937 à Paris: Le Corbusier, Les Jeunes 1937 et le Front Populaire, u: *Charlotte Perriand*, katalog izložbe, Pariz, 2005., 41–61; ERNEST WEISSMANN (bilj. 25, 13. VI. 1936.).
- 27
FLC, CIAM, Pripreme V. kongresa, bez datacije, D2-10-100/101 i Le Corbusier, pisma Ch. Perriand, P. Jeanneretu, J. L. Sertu i E. Weissmannu, 11. II. (D2-10-96) i 2. III. 1937. (D2-10-92).
- 28
CIAM, 5e Congrès CIAM. Paris 1937. Logis et Loisirs, Boulogne-sur-Seine, 1937.

29

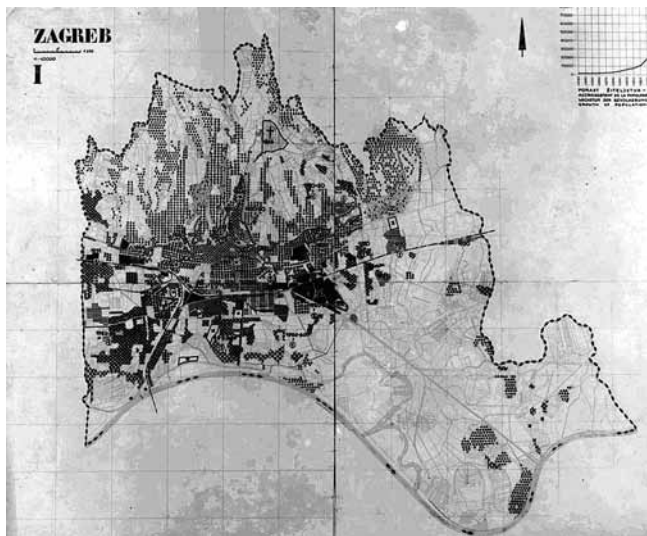
Weissmann nije izradio scenarij izložbe u paviljonu za koju je trebao pripremiti izlaganje povelje i četiriju funkcija urbanizma. FLC, Prva komisija, Izvještaj o Le Corbusierovom izlaganju, 1937., D2-11-209/212 i Ernest Weissmann, pismo Le Corbusieru, 25. II. 1937., D2-11-102/115; ERNEST WEISSMANN (bilj. 8).

30

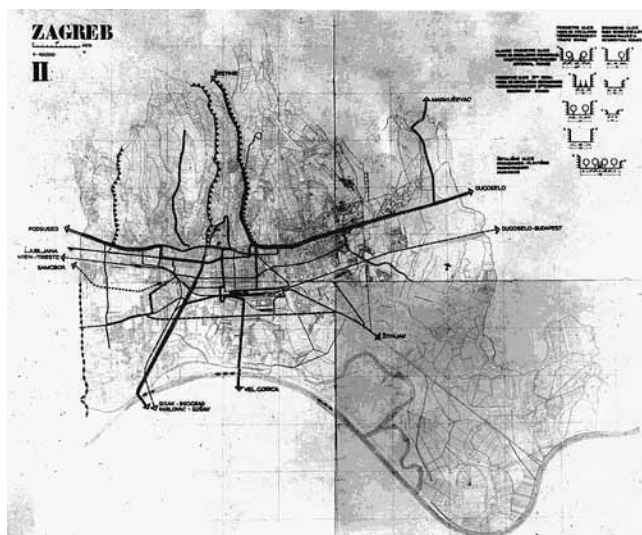
Nastavlja sa Sertom surađivati na maloj publikaciji. AEW, Ernest Weissmann, pismo J. L. Sertu, 27. VI. 1938., 2.1.

1. Ernest Weissmann, oko 1930. (*Čovjek i prostor*, 454–455, 1991.)

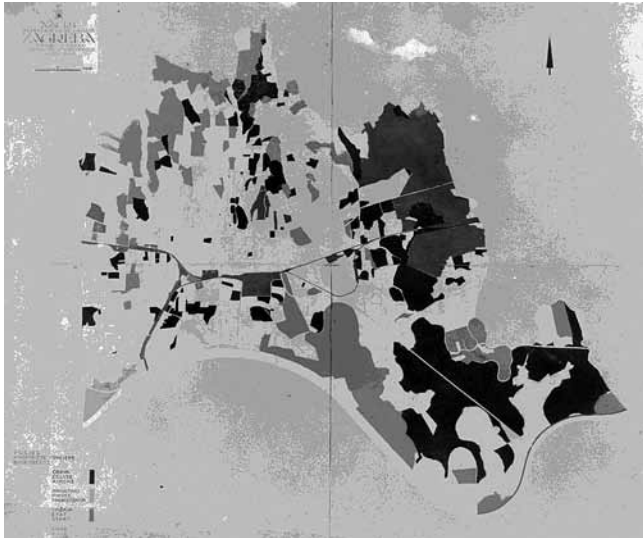
2. I. karta – analiza stambene izgradnje Zagreba za IV. kongres CIAM-a, RGZ, 1932. (Hrvatski muzej arhitekture HAZU, Zagreb)

3. II. karta – analiza prometa Zagreba izložena za IV. kongres CIAM-a, RGZ, 1932. (Hrvatski muzej arhitekture HAZU, Zagreb)

4. III. karta – analiza šireg područja Zagreba izložena za IV. kongres CIAM-a, RGZ, 1932. (Hrvatski muzej arhitekture HAZU, Zagreb)

5. Analiza vlasništva zemljišta Zagreba i šire okolice, RGZ, 1932. (Hrvatski muzej arhitekture HAZU, Zagreb)

6. Izlaganje *Kuća i život* na IV. izložbi »Zemlje« u Zagrebu 1932., RGZ (V. Čepulić, *Naša nastojanja u borbi protiv tuberkuloze*, Zagreb, 1940.)

7. Izlaganje *Kuća i život* na IV. izložbi »Zemlje« u Zagrebu 1932.

8. Izlaganje *Kuća i život* na IV. izložbi »Zemlje« u Zagrebu 1932.